

❧ דיוקים ודקדוקים ❧

א': **מַאֲת** - יש להיזהר שלא להבליע את האל"ף וישמע שקרא 'מַת'.

ג': **הַשִּׁיָּאָף** - בשי"ן ימנית. וכן הוא להלן (ו'): **הַשִּׁיָּאָד**.

ד': **אֶסְתַּגְבִּיָּה** - הה"א בפתח גנובה ומפיק ה"א, ויש להגות את הה"א בשווא נח, והפתח נקראת לפני הה"א⁷.

קָנָה - הנו"ן בדגשה⁸.

ה': **אֶסְשׁוֹדְדִי לִילָה** - הטעם מלעיל בשי"ן⁹.

הָלֹא יִשְׁאִירוּ עֲלֵלֹת - יש לשים לב לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'הָלֹא יִשְׁאִירוּ עֲלֵלֹת'.

י': **וְנִכְרְתָּ** - הטעם מלעיל ברי"ש.

יא': **עַמְדָּךְ** - המ"ם בקמץ גדול, והדלי"ת בשווא נע¹⁰.

יב': **וְאַל־תָּרָא** - הטעם מלעיל בתי"ו.

ט"ו: **יַעֲשֶׂה לָךְ** - הטעם מלעיל בעי"ן¹¹.

גְּמַלְךָ - הלמ"ד בשווא נע¹².

ט"ז: **וְשָׁתוּ וְלָעוּ** - הטעמים מלרע בתי"ו ובעי"ן.

י"ז: **וְהָיָה קָדֶשׁ** - הטעם מלעיל בה"א¹³.

כ': **עַד־צִרְפָּת** - הצד"י בקמץ גדול, והרי"ש בשווא נע.

יך'שׁו - הרי"ש בשווא נע¹⁴.

❧❧❧ ❧❧❧ ❧❧❧ ❧❧❧

❧ חילופי נוסחאות ❧

כ': **בִּסְפָּרְךָ** / **בִּסְפָּרְדִּי**

הַרִי"ש בפתח – בכתיב היד: ט"ב ט"ד ט"ז, ס"א ס"ג ס"ט ס"ט, ו"א ב' א"ג א"ו א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, לטריס, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן מוכח מהמסורה¹⁵.

הַרִי"ש בקמץ – בכתיב היד: ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"י, ס"ב ס"ג ס"ז, א"א א"ה א"ח. ~ ובדפוס: רא"פ.

וכיון שבספרים רבים מסומן מתג במ"ם, וגם מהספרים שאין מסומן בהם מתג אין ראיה שזה קמץ קטן משום שמתג זה אין חובה לסמנו, לכן נראה להכריע שקמץ זה קמץ גדול הוא.

^ח הכלל הוא ששווא אחר תנועה גדולה הוא שווא נע, ואחר תנועה קטנה הוא שווא נח (כך כתב רד"ק, וכך כתבו המדקדקים שאחריו, וכך נוהגים למעשה כיום בכל קהילות ישראל, למרות שבקדמונים מבואר שלא היה אצלם כלל גורף כזה).

ובתנועת חיריק, כשהחיריק הוא חיריק מלא, דהיינו שכתובה אות יו"ד אחר החיריק (כגון: יַעֲשֶׂה, יַחֲדָד), התנועה היא תנועה גדולה, והשווא שאחריה נע, וכשהחיריק הוא חיריק חסר, דהיינו שלא כתובה אות יו"ד אחר החיריק (כגון: לְקָאוֹת, אֶשְׁתִּי), התנועה היא תנועה קטנה, והשווא שאחריה נח.

וכן בתנועת שורוק-קבוץ, כשכתובה אות וי"ו אחר תנועת השורוק, (כגון: זִכְרְךָ, שְׁבוּתְךָ), התנועה היא תנועה גדולה, והשווא שאחריה נע, וכשלא כתובה אות וי"ו אחר תנועת השורוק (כגון: מִשְׁפָּרְתִּי, קִמְצוֹ), מנוקד בקבוץ שהיא תנועה קטנה, והשווא שאחריה נח.

וכיון שפעמים רבות בכתיב התורה כתובות תיבות מלאות וחסרות שלא ככללים, יש מקומות במקרא שאע"פ שלא כתובה אות יו"ד אחר תנועת חיריק או וי"ו אחר תנועת שורוק, התנועה נחשבת לתנועה גדולה, משום שהתיבה אכן היתה ראויה להיכתב עם יו"ד או וי"ו, ונכתבה במקרא שלא כהכללים, ולכן השווא שאחר תנועות אלו הוא נע, ככל שווא הבא לאחר תנועה גדולה, ומשום כך הונח מתג לפני השווא להורות שיש להניע את השווא כיון שנחסרה כאן אות (כן כתב מנחת שי על תיבת 'גִּבְיָתִי' בראשית ל"א ל"ט), ועל תיבת 'לְקָאוֹת' (שמות כ"ו ד'), ובמאמר המאריך (סוף תירוץ חקירה ב'). והדברים מיוסדים על דברי רד"ק (מכלול צ"ח ע"א, ושם קל"ח ע"א, והביא במנחת שי שמואל א' ז' ד') שכתב שגם כאשר תנועה גדולה נכתבת בכתיב חסר, צריך לקרוא אותה כתנועה גדולה).

וכאן היה ראוי להיכתב 'גְּמַלְךָ' בשורוק, וכן 'יַרְשׁוּ' בחיריק מלא (וכמו שכתבו במקומות אחרים במקרא), ולכן, אע"פ שנכתב 'גְּמַלְךָ' 'יַרְשׁוּ' בכתיב חסר, התנועה כאן היא תנועה גדולה, וממילא האות שאחריה בשווא נע.

^ט ישנה רשימת מסורה של פתחין באתנח, והיינו, שאע"פ שבטעם אתנחתא משתנה ניקוד האות המוטעמת מפתח לקמץ (כגון: שְׁמִים-שְׁקִים, לִילָה-לִילָה), ולא מצוי ניקוד פתח באות המוטעמת באתנחתא, ישנם מעט יוצאים מן הכלל במקרא בהם האות המוטעמת כן מנוקדת בפתח בטעם אתנחתא והניקוד לא השתנה לקמץ (רשימה זו נמצאת ברשימות המסורה שבסוף כ"י לעיגור, ובספר טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם עמ' 16, ובספר המסורה חלק ב' עמ' רצ"ט וחלק ג' עמ' ל"ט, ובמערבת המסורה שבסוף מק"ג רפ"ה מובאת הרשימה על נביאים וכתובים בלבד).

ופסוקנו נמנה ברשימת מסורה זו, ומוכח שמנוקד כאן 'בִּסְפָּרְךָ' בפתח, ולא 'בִּסְפָּרְךָ' בקמץ. גם רד"ק (מכלול קפ"ד ע"א) הביא כמה מילים שמנוקדות בפתח באתנחתא, וביניהן כתב גם תיבת 'בִּסְפָּרְךָ' בפסוקנו.

הראשונה (היינו שכתבו לפני 'חֲזֹן עֲבָדֶיךָ' שזו הפטרת וישלח לספרדים), גרמה לטעות אחרת **בהפטרת וישלח** (היינו לקרוא 'נְעָמִי תְּלֹאִים' בוישלה).

(המגן אברהם הודפס בשנת תנ"ב (למרות שנכתב שנים רבות קודם לכן). המקור הראשון שמצאנו שהביא את דברי המגן אברהם, הוא בקיצור של"ה (מסכת חולין דיני ספר תורה. הספר נדפס לראשונה בשנת תנ"ג, קטע זה מופיע בהוספתו שהודפסו בדפוס שני שהודפס בשנת תנ"ו), ושם אכן מביא את דבריו כדיו, וכמו ההפטרות הכתובות בלבוש, וז"ל: בחומשים נדפס הפטרת ויברח יעקב לפרשת וישלח, טעוה הוא, אלא צריך להיות פרשת ויצא, ולפרשת וישלח אומרים חזון עובדיה.

גם בקיצור שולחן ערוך (סימן ע"ט סעיף ו') הביא את דברי המגן אברהם כראוי, וז"ל: בקצת חמשים נרשמה לפרשת וישלח ההפטרות ויברח יעקב, והיא טעוה, כי הפטרה זו שיכת לפרשת ויצא, והפטרות וישלח חזון עובדיה.

אך היו שאכן הביאו את דבריו כאילו כוונתו להפוך את ההפטרות, כך בחיי אדם (כלל ק"ח סימן י"ז) וז"ל: מה שכתב בחומשים הפטרת וישלח ויברח יעקב הוא טעוה אלא בריצא מפטירין מן ויברח עד סוף הושע וכו' ובוישלה מפטירין מן ועמי תלואים וגם מקצת ויברח יעקב עד ומושיע אין בלתי, ועפ"י הגר"א נהגין להפטיר בפרשה וישלח חזון עובדיה (ובמשנה ברורה (סימן תכ"ח סק"ב) ציטט את דברי החיי אדם). (ומה שהביא שעל פי הגר"א מפטירין לוישלה 'חֲזֹן עֲבָדֶיךָ', מסתבר שנהג כן הגר"א משום שכך כתוב בלבוש ולכן הבין שהוא מנהג ההפטרות הנכון ושוו גם כוונת המגן אברהם בחתיקו. ומסתבר שהטעם שכיום המנהג הנפוץ בארץ ישראל (ואף בשאר מקומות) להפטיר 'חֲזֹן עֲבָדֶיךָ', ולא 'נְעָמִי תְּלֹאִים' כמו שהיה נפוץ במאות השנים האחרונות, זה משום שכך הביא החיי אדם בשם הגר"א, ובראשית היישוב בארץ של תלמידי הגר"א הנהיגו להפטיר כן על פי מנהגו ובפרט כשהו משתווה למנהג הספרדים, ואכמ"ל בזה).

וכך הביא גם בשערי אפרים (שער ט' סעיף י"ח) וז"ל: מה שנרשם בקצת חומשים הפטרת ויברח יעקב לפרשת וישלח הוא טעוה סופר כי הוא שייך לפרשת ויצא, והפטרות וישלח בהושע ועמי תלואים למשוכתי).

^ד משפט מילה זו להיקרא 'תַּגְבִּיָּה' (כמו: תַּחֲלִית, תַּפְשִׁיט), שהה"א האחרונה בשווא נח בלבד, אך משום שהאות ה"א מוצאה מהגרון שהוא המוצא העמוק ביותר, ואין אפשרות להגות אות גרונית בשווא נח אחר חיריק מלא, ואי אפשר להניע את השווא ולהוסיף לו חטף, משום שאין שווא נע בסוף תיבה, לכן נוסף פתח לפני הה"א, כדי שיוכלו לבטא את הה"א כהוגן בשווא נח (וכן הוא בשאר האותיות הגרוניות, וכגון: יָבֵן, יָבֵן).

ולענין אופן קריאת פתח זה, במדקדקים מובאות שתי דרכים בזה, יש שכתבו שהפתח נהגה תחת אות אל"ף שאינה כתובה, ונקרא כאילו כתוב 'אֶלֹאָה', 'שִׁיאָה', 'רְקִיאָה', ויש שכתבו שהפתח נהגה תחת האות שנמשכת במבטא מהתנועה הקודמת, ונקרא כאילו כתוב 'אֶלֹאָה', 'שִׁיחַ', 'רְקִייעַ' (ראה מנחת שי בראשית א' ו').

ובאמת מסתבר שאין זו מחלוקת באופן הקריאה, אלא זו דרך קריאה אחת, שניתן לתארה בשני אופנים שונים. ועיקרה, שאין הפתח נהגה תחת האות עצמה, אלא לפניה.

^ה והוא מקום מגורים לעופות. והקורא 'קִינָךְ' בנו"ן רפה משנה משמעות ללשון הספד.

^י משום נסוג אחר. וענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה ג'.

^י במנחת שי כתב שרד"ק במכלול (ל"ב ע"ב) הביא שתי דעות האם הוא בקמץ גדול או בקמץ קטן, אך בפירושו ובשרשים נקט כדעה שהמ"ם בקמץ גדול, וכן כתבו בלשון לימודים ובהגהת לוית חן. וכן נקט גם המנחת שי, שבדיבור המתחיל סימן מתג במ"ם.